

ekolisty

informačný spravodaj Priateľov Zeme - SPZ

1 / 2006

**Priatelia
Zeme
SPZ**

Zastavte zámer ťažby uránu na Jahodnej pri Košiciach

Milióny na liečbu nájdeme v nemocničných košoch

Ideológia automobilu

Rozhovor s Meenakshi Raman, riaditeľkou FOE International

Prírodná kozmetika

Akcia "Štyri roky sľubov - tisíce ton odpadu navyše"... viac na str. 7

Milí naši sympatizanti, členovia.

Dúfam, že si aj počas tohto krásneho obdobia nájdete – či už vonku na lavičke alebo doma- čas na prečítanie našich Ekolistov. Po dlhej zime nám jar zohrieva údy, prebúda v nás ohník a uchvacuje nás svojou kvitnúcou krasou. Zeleno farebná príroda sa však na viacerých miestach potýka s neúctivým konaním človeka. V tomto období, po tom, ako sneh odkryl holú skutočnosť, to obzvlášť vidno. Taktiež sa mnohí pustili do aktivít, ktoré v zime nemohli robiť a nemyslia pri tom na ochranu vlastného životného prostredia. Je to napríklad vypaľovanie trávy, spaľovanie odpadu, stavebné práce. Dúfam, že jar, ktorá prebúda v ľuďoch aktivitu, prebudí v mnohých z vás aj aktivizmus. Aktivizmus v prospech ochrany prírody môže mať veľa podôb a keď sa všetci Priatelia Zeme spojíme, dosiahneme krajšie a zdravšie životné prostredie. Dovoľm si Vám navrhnúť zopár príkladov. Pri všetkých svojich každodenných činnostiach sa skúste zladit' s prírodou a myslíte ekologicky. Či už robíte jarné upratovanie – používajte šetrné čistiace prostriedky, vyhodené veci vytriedte, alebo nakupujete – minimalizujte nákup prebytočných vecí, minimalizujte obaly, vyberajte si prírodné materiály, produkty vyrobené alebo

vypestované miestne. Všímajte si okolie okolo seba: nahláste výskyt čiernych skládok na Obvodný úrad životného prostredia, upozorníte dotyčného, že spaľovanie odpadu je zakázané, ak to ignoruje, môžete zavolať políciu. Taktiež si môžete všimnúť ponuku vratných fliaš v obchodoch. Totiž podľa zákona o obaloch musí každá predajňa nad 100m štvorcových ponúkať tie druhy nápojov, ktoré predáva v obaloch na jedno použitie, ponúkať zároveň aj vo vratných opakovane používaných obaloch. Podnet na kontrolu môžete podať na Slovenskú obchodnú inšpekciu. (viac informácií na www.zakonoobaloch.sk). Ak máte nedostatočný triedený zber, požiadajte starostu/prímátora o jeho zlepšenie. Pri výletoch do prírody uprednostňujte verejnú dopravu, bicykel a neznečisťujte prírodu. Prihláste sa za aktivistu Priateľov Zeme – SPZ, pomôžete v rámci svojich možností pri našich kampaniach a spolu urobíme viac pre prírodu. Podporte Priateľov Zeme – SPZ finančne, tieto financie sa „premenia“ na aktivity v prospech zdravšieho prostredia v mestách a obciach na Slovensku. Ak Vás tento úvodník určitou mierou prinútil k pouvažovaniu, v ktorej oblasti života môžete žiť viac v súlade s prírodou a niečo pre ňu urobiť, je to zaiste pozitívny krok vpred.

Ivana Machová

Obsah čísla 1 / 2006

- 02** *Zapojte sa:* Zastavte zámer ťažby uránu na Jahodnej pri Košiciach
- 03** *Téma:* Milióny na liečbu nájdeme v nemocničných košoch
- 05** *Téma:* Ideológia automobilu
- 07** *Aktivita* Priateľov Zeme
- 11** *Rozhovor:* Meenakshi Raman, riaditeľka Friends of the Earth International
- 13** *Ekotipy:* Ako na znečistené obkladačky?,
Recepty - šaláty s bylinkami
- 14** *Ekoporadňa:* Prírodná kozmetika
- 15** *Vy sa pýtate, my odpovedáme:*
Ako postupovať pri porušovaní VZN o nakladaní s odpadmi?

Informačný spravodaj Ekolisty

Vydáva:
Priatelia Zeme - SPZ, Košice

Adresa:
P. O. BOX H - 39, 040 01 Košice
kancelária: Alžbetina 53
tel./fax: 055 / 677 1 677
mob.: 0903 77 23 23
e-mail: spz@priateliazeme.sk
<http://www.priateliazeme.sk/spz>

Redakčná rada:
Ing. Ivana Machová
Ladislav Hegyi
Branislav Moňok
Radoslav Plánička
grafická úprava: René Říha
jazyková úprava: Ivica Chomová

Dátum vydania: jún 2006

Foto na titulnej strane:
autor: Branislav Blaščák, 2006
Ostatné fotografie, ak nie je uvedené inak, archív Priateľov Zeme.

ISSN 1335-437X

 Vytlačené na recyklovanom papieri

Letný ekotábor

KDE: bylinková farma na Odorici pri Levoči, resp. Spišskom Hrhove

KEDY: od 22.7. do 30.7.2006

- Praktická pomoc
  - doobedu práce užitočné pre miestnu komunitu a krajinu.
- Zaujímavé prednášky a diskusie
  - spríjemnia niektoré večery. Pozvané budú najmä osobnosti ekologického života.
- Tradičné remeslá
  - na väčšinu dní budú pozvaní remeselníci, od ktorých sa budete môcť naučiť tradičné remeslá.
  - 2 celodenné výlety do okolitej prírody, hudba, hry, táboráky, výučba fire show, bubnovania...

Nezabudnite si priniesť spacák, karimatku, pracovný odev a rukavice, misku na jedenie, príbor, pohár, nôž, turistickú obuv, pršíplášť, kto chce stan, ďalekohľad.

Cena: 1 500,- Sk (170,-Sk/deň), pre členov Priateľov Zeme – 1 300,- Sk (150,-Sk/deň)

V cene je zahrnutá celodenná strava, organizačné a materiálové náklady.

Ubytovanie vo vlastných stanoch alebo v drevenej stodole.

Na Ekotábor sa prosím prihláste vopred. Záujemcovia mladší ako 15 rokov sa môžu tábora zúčastniť len v doprovode rodičov alebo staršieho súrodenca.

Je možné prísť len na niekoľko dní.

Presný program bude zhotovený koncom júna, nájdete ho na webe.

Je nutné prihlásiť sa. Prihlášky – do 20.7.

Viac informácií (koncom júna): Priatelia Zeme - SPZ, tel./fax: 055 / 677 1 677, e-mail: machova@priateliazeme.sk, www.priateliazeme.sk/spz, 0903 77 23 23

Spoločnosť priateľov Zeme

Priatelia Zeme SPZ

Spoločnosť priateľov Zeme od februára 2005 zmenila svoj názov na Priatelia Zeme - SPZ. Spolu s názvom došlo aj k zmene loga - z pôvodného srdca s planétou na kruhový symbol - logo medzinárodnej federácie Priateľov Zeme (Friends of the Earth International - FoEI).

Slovenským zástupcom FoEI je asociácia Priatelia Zeme, zložená z 3 občianskych organizácií pre ochranu životného prostredia: Priatelia Zeme - SPZ, Priatelia Zeme - CEPA (do januára 2005 pôsobiaca pod názvom Centrum pre podporu miestneho aktivizmu - Udržateľná ekonomika). Pridruženým členom je Lesoochranárske zoskupenie VLK.

Členské organizácie slovenských Priateľov Zeme sa rozhodli pre posilnenie vplyvu a poznateľnosti asociácie Priatelia Zeme používať jednotné medzinárodné logo a názov "Priatelia Zeme", za ktorým členská organizácia použije už len skratku vyjadrujúcu jej identitu (v našom prípade skratka bývalého názvu).

Zastavte zámer ťažby uránu na Jahodnej pri Košiciach

Mestské lesy Košice sú, čo do rozlohy, druhými najväčšími mestskými lesmi v Európe (po Viedni). Ich rozloha ostáva od stredoveku prakticky nezmenená a ekologická kvalita je stále na slušnej úrovni, vďaka čomu je toto územie zahrnuté do siete NATURA 2000. Jahodná patrí už zhruba 200 rokov medzi najobľúbenejšie miesta milovníkov prírody. Trasu Bankov – Jahodná alebo Rákoczyho prameň pozná každý košický turista, cyklista, bežkár alebo tramp.

V minulom roku sa na Jahodnej pod hlavičkou kanadskej spoločnosti Tournigam Gold robil geologický prieskum, ktorý potvrdil ložisko uránových a molybdénových rúd. Výsledky prieskumu odhadli veľkosť ložiska na cca 500 krát 500 metrov, uložené v hĺbke približne 250 metrov, s vysokým potenciálom vyťažiteľnosti, pričom niektoré časti ložiska sú vysoko kvalitné. V úvodnej časti webovej stránky spoločnosti stojí, že rýchlo rozvíja tri výnimočné ložiská v Európe, z toho dve na Slovensku: uránové ložisko Jahodná a ložisko zlata Kremnica.

Na Košický magistrát koncom minulého roka doručený „Návrh na určenie dobývacieho priestoru Košice 5“. Čo je obzvlášť poľutovaniahodné, jeden z dvoch rozhodujúcich orgánov – Krajský úrad životného prostredia odbor, ochrany prírody dal k návrhu kladné stanovisko. Našťastie, Košický samosprávny kraj aj mesto Košice sa zatiaľ postavilo negatívne k zámeru ťažby. Tournigam Gold sa však nevzdáva a ako uvádza vo svojej výročnej správe, tak „až sa zlepší počasie, prejdú do druhej fázy prieskumných vrtov (celkom 4500 m)“. V blízkej budúcnosti má prebehnúť správne konanie, od ktorého bude závisieť, či bude udelený dobývací priestor. A potom už chýba posledný krok pre spoločnosť: získanie povolenia na ťažbu.

Aké by mala ťažba tohto ložiska **dôsledky** pre život Košičanov?

Výsledky výskumu Francúzskeho inštitútu pre radiačnú ochranu a jadrovú bezpečnosť ukázali, že dlhodobé pôsobenie malých dávok uránu má škodlivé následky, ktoré sa vymykajú doterajším teóriám radiačnej ochrany. Výskum potvrdzuje kľúčový princíp radiačnej ochrany, že ani najmenšie množstvo rádioaktívnej látky nie je neškodné.

Ťažba nerastov poskytuje minimálny počet pracovných príležitostí, na obmedzenú dobu a za cenu zdevastovanej krajiny a ľudského zdravia. Najčastejším spôsobom úpravy uránovej rudy je oxidácia s pomocou kyseliny sírovej.

Vysoko nebezpečná je preto nielen ťažba nerastu, ale aj transport a najmä úprava nerastnej suroviny. Banská činnosť by mala dosah nielen na biotopy a chránené druhy, ale aj na turizmus a športové aktivity. Veď spomínaná lokalita je asi 1 km vzdušnou čiarou od chaty Jahodná. Ďalej, celá dolina je zbernicou pre zdroj pitnej vody pre Košice. K danej lokalite je bolo nutné vybudovať komunikáciu, odlesniť územie, postaviť budovy, zriadiť haldu a odkalisko, čo by znamenalo ďalšiu devastáciu územia. Po ukončení ťažby by tu ostali záťaž (nebezpečný odpad, rádioaktívne vody) ktorých sanácia by bola omnoho nákladnejšia než „zisk“ z ťažby.

O.z. SOSNA preto začala v spolupráci s organizáciami Priatelia Zeme – SPZ a Greenpeace kampaň na zastavenie zámeru ťažby uránu na Jahodnej.

Ako môžete pomôcť?

Píšte protestné listy na:

Obvodný bankský úrad
 Timonova 23
 Košice

František Knapík
 zastupujúci primátor Košíc
 Magistrát
 trieda SNP 48
 Košice

Milan Murín
 Krajský úrad životného prostredia, odbor ochrany prírody
 Komenského 52
 Košice

Autor: Štefan Szabó, o.z. SOSNA

Zastavte politické vraždy na Filipínach

Predstavitel'ov filipínskeho Združenia kordilského ľudu (Cordillera People's Alliance) a ďalších organizácií, ktorí sa venujú ochrane práv pôvodných obyvateľov, od konca februára opäť sledujú vojenské a policajné zločiny. Filipínski Priatelia Zeme varujú, že to môže viesť k novým politickým vraždám. Ich počet od roku 2001 stúpol až na 272, pričom k väčšine z nich došlo potom, čo obeť začali sledovať príslušníci vojenských jednotiek.

Aktivisti zaznamenali pokusy o vlámanie, výhražné telefonáty a iné formy zastrašovania. Ide o občanov, ktorí sa usilujú o sociálnu spravodlivosť, ľudské práva a demokraciu v krajine. Hoci súčasná situácia

znamená ohrozenie ich práv a predstavuje riziko, že sa stanú obeťami politických vražd, prezidentka Gloria Macapagalová-Arroryová zatiaľ mlčí.

Podporte výzvu Priateľov Zeme a pošlite filipínskej prezidentke aj predsedovi filipínskej Komisie pre ľudské práva email, aby zastavili politické vraždy.

Formulár emailu nájdete v angličtine na stránke medzinárodných Priateľov Zeme:
<http://www.foei.org/cyberaction/cordillera.php>

Milióny na liečbu nájdeme v nemocničných košoch

Stretli ste sa v nemocnici s nádobami na separovaný zber? Ak aj áno, boli naozaj využívané alebo spĺňali len akúsi "environmentálne estetickú" funkciu? Väčšina nemocníc a ďalších zdravotníckych zariadení produkuje množstvo zbytočného odpadu a hádže tak do koša obrovské finančné prostriedky.

Mnoho odpadu, ktorý produkujú nemocnice, by vôbec nemusel vzniknúť, alebo by ho mohlo byť podstatne menej keby boli dodržiavané základné princípy správnej klasifikácie a separácie jeho jednotlivých zložiek. Odpad zo zdravotníckych zariadení tvorí najmä odpad komunálny (70-80 %) a odpad nebezpečný (20-30%).

Aj keď niektoré nemocnice na Slovensku vyhlasujú, že odpad triedia, väčšinou ide len o separáciu nebezpečného odpadu od odpadu komunálneho alebo triedenie jednotlivých zložiek nebezpečného odpadu (batérie, žiarivky, vývojky a ustaľovače, lieky, infekčný odpad...). Zabúdajú pritom na to, že až 80 % komunálneho odpadu možno recyklovať, tým pádom aj triediť, čiže znižovať jeho množstvo. Ďalšou chybou v odpadovom hospodárstve nemocníc je nesprávna klasifikácia infekčného a nebezpečného odpadu. Mnohé látky a materiály nie sú pred vyhodením infekčné, ale stávajú sa takými práve po zmiešaní s infekčným odpadom. Takýmto spôsobom sa množstvo infekčného odpadu zbytočne zvyšuje a rastie aj cena za jeho likvidáciu.

Podľa smerníc EÚ sa odpad zo zdravotníckych zariadení delí do 5 kategórií:

- komunálny
- patologický a anatomický (obsahuje tkanivá, orgány, časti tiel, ľudské plody, kadávery zvierat, krv a iné telesné tekutiny)
- infekčný (obsahuje patogény - baktérie, vírusy, parazity, plesne v takej koncentrácii alebo množstve, že môžu vyvolať ochorenie)
- iný nebezpečný (zahŕňa lieky, cytostatiká, chemikálie, ťažké kovy, ostré predmety)
- rádioaktívny

Veľkým problémom je práve nebezpečný odpad (patologický a anatomický, infekčný, rádioaktívny, iný nebezpečný), ktorý predstavuje menší podiel z celkového množstva odpadu, ale náklady na jeho zneškodnenie sú mnohonásobne vyššie. Kým cena za zneškodnenie 1 tony zmesného komunálneho odpadu predstavuje asi 1000-2000 korún, cena za spálenie 1 tony nebezpečného odpadu je 10-20 násobne vyššia. Aj keď súčasná právna legislatíva SR nenariaďuje spaľovanie NO ako jediný možný spôsob jeho likvidácie, takmer všetky nemocnice svoj nebezpečný odpad spaľovaním likvidujú. Výberom vhodného ekologicky šetrného spôsobu likvidácie nebezpečného odpadu môže nemocnica ušetriť nemalé finančné prostriedky ako aj znížiť znečisťovanie životného prostredia. Ide o nespáľovacie technológie ako sú autoklávy a mikrovlnné systémy. V týchto zariadeniach sa infekčný odpad dekontaminuje, v niektorých aj drvením znižuje jeho objem a následne môže byť uložený na skládku komunálneho odpadu ako nie nebezpečný odpad. Investičné náklady sú síce vysoké, no aj napriek tomu sú stále nižšie ako náklady na vybudovanie alebo len rekonštrukciu spaľovne nemocničného odpadu.

Prax v nakladaní s odpadom v okolitých krajinách sa začína meniť. Nemocnice, ktoré prijali nový program odpadového hospodárstva a začali realizovať program pre zníženie množstva odpadu s dôrazom na správnu klasifikáciu a separáciu, dosiahli

v krátkom období výrazné úspory finančných prostriedkov a mohli ich využiť na skvalitnenie zdravotnej starostlivosti. Tu je niekoľko príkladov:

Krajská nemocnica, Wolomin, Poľsko (330 lôžok)

Program mal dva ciele: zlepšiť klasifikáciu odpadu a účinne separovať druhotné suroviny. Po roku od zavedenia programu sa zvýšil podiel vyseparovaných surovín o 30 ton a množstvo infekčného odpadu sa znížilo o 16 ton. Celková ročná úspora nákladov predstavovala **11 400 Eur**.

Ďalšie príklady úspešného znižovania množstva odpadu v poľských nemocniciach v tabuľke:

Nemocnica	Počet lôžok	Redukcia infekčného odpadu (t)	Ročná úspora (€)
Nemocnica sv. Jána v Krakowe	135	34 ⇒ 22,1	8 538
Verejná nemocnica v Gizycko	276	32,5 ⇒ 26,5	4 500
Nemocnica sv. Anny v Miechowe	340	59 ⇒ 23	27 000
Krajská nemocnica v Opole	300	77 ⇒ 50	18 457

Bethestova nemocnica v Essene, Nemecko (400 lôžok)

V roku 1986 začala s programom znižovania odpadu. Za 6 rokov sa im podarilo znížiť množstvo infekčného odpadu 15 krát, a celkové množstvo odpadu na polovicu. Z celkového množstva 640 t odpadu za rok 1994 predstavoval infekčný odpad len 2%. Táto redukcia **ušetrila** nemocnici za rok **510 000 Eur**. Okrem významnej redukcie odpadu nemocnica obmedzila použitie dezinfekčných prostriedkov a materiálu z PVC, ktorý nahradila bezpečnejšími alternatívami.

Univerzitná nemocnica vo Freiburgu, Nemecko (1900 lôžok)

Úspešná implementácia programu pre znižovanie odpadu priniesla nemocnici **ročnú úsporu 321 000 Eur**. Výsledky boli dosiahnuté najmä náhradou jednorazových výrobkov alternatívami na viacnásobné použitie ako napríklad návlky na obuv, jednorazový riad, papierové utierky, fľaše, nádoby na odpad a pod. Množstvo komunálneho odpadu sa znížilo o 740 t za rok a množstvo infekčného odpadu o 3,2 ton. Pred zavedením akýchkoľvek opatrení na redukciu odpadu vyprodukovala v roku 1986 nemocnica 450 ton infekčného odpadu, pričom sa toto množstvo v roku 1988 znížilo na 125 ton po úspešnom zavedení správnej klasifikácie jednotlivých kategórií odpadu do praxe.

Univerzitná nemocnica, Londýn, Veľká Británia

Už o tri mesiace po zavedení programu znížila táto nemocnica množstvo vyprodukovaného odpadu zo 60 ton za mesiac na 45 ton. Celková **úspora** predstavovala **40 000 GBP** za rok. Výsledky boli dosiahnuté najmä vďaka vyššiemu personálu o správnom triedení a klasifikácii odpadu, využívaniu viacnásobne použiteľných produktov a nákupu veľkých balení materiálu, ktoré znížili odpad z obalov.

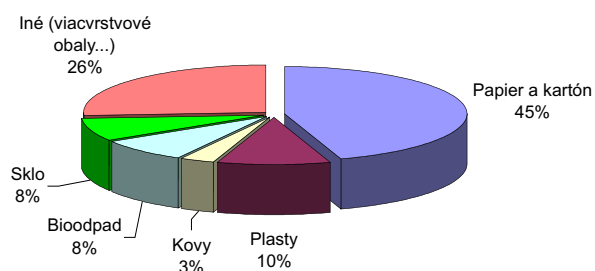

Základné metódy programu pre znižovanie množstva odpadu:

1. Dôsledná klasifikácia a separácia odpadu

- a) Separácia infekčného a nebezpečného odpadu od komunálneho:
- Infekčný a ďalší nebezpečný odpad nesmie byť zmiešaný s komunálnym!
  - S materiálmi, ktoré nie sú kontaminované patogénmi by sa malo nakladať ako s komunálnym odpadom.
  - Je veľmi dôležité stanoviť presné pravidlá pre nakladanie s infekčným odpadom, čo možno a čo naopak vôbec nemožno považovať za infekčný odpad a patrične o tom informovať všetok personál nemocnice. Infekčným odpadom sa stáva ten, ktorý bol v priamom kontakte s pacientom trpiacim infekčným ochorením a mohol tento odpad (produkt) kontaminovať alebo prenášať infekciu. Je nezmysel medzi infekčným odpadom zaraďovať aj taký, ktorý nebol v kontakte s infekčným pacientom napr. obaly od striekačiek, infúzií pred ich použitím, papierové utierky, nekontaminované rukavice, fľaše a vaky od infúzijských roztokov a pod.
- b) Separácia jednotlivých zložiek komunálneho odpadu
- Komunálny odpad tvorí až 70 % všetkého odpadu zo zdravotníckych zariadení. Jeho zloženie je znázornené na obr. 1.
  - Veľkú väčšinu komunálneho odpadu tvoria rôzne obaly, hlavne papier a plasty, ktoré v žiadnom prípade nesmú skončiť medzi infekčným odpadom, pokiaľ nedošlo ku kontaminácii a nemali by byť ani súčasťou zmesného komunálneho odpadu. Prázdne obaly ako napr. kartónové krabice, plastové fľaše a bandasky, môžu byť použité na zber iných zložiek odpadu namiesto kupovaných odpadových nádob a kontajnerov.
  - 70-80% komunálneho odpadu tvoria zložky, ktoré je po vyseparovaní možné recyklovať, čo znamená prínos pre zdravotnícke zariadenie ale najmä pre životné prostredie.

Obr. 1: Zvyčajné rozloženie komunálneho odpadu v zdravotníckom zariadení

2. Náhrada jednorazových výrobkov alternatívami na viacnásobné použitie, ak je to možné z hľadiska hygienických a bezpečnostných opatrení

Aj napriek tomu, že produkty na viacnásobné použitie je potrebné čistiť a dezinfikovať, čo si vyžaduje spotrebu vody a energie, náklady sú stále nižšie ako na kupovanie nových, jednorazových produktov.

Náhrada jednorazových výrobkov sa netýka len medicínskych pomôcok, ale tiež množstva vecí bežnej spotreby, hlavne obalov od nápojov a potravín, utierok, oblečenia, kuchynského riadu (plastové poháre, príbory...), monočlánkov, návlekov na obuv a pod. Uprednostňovanie výrobkov na viacnásobné použitie je v súlade s odpadovou hierarchiou, v ktorej je opätovné používanie nadradené samotnej recyklácii, t.j. je lepšie a ekonomicky a ekologicky menej náročné produkt využiť znovu, ako vyrábať stále nový, aj keď by sa po použití mohol zrecyklovať.

3. Využívanie ľahších a menej balených materiálov

Aj zníženie hmotnosti obalu o čo i len 1 až 2 gramy môže znamenať značnú úsporu prostriedkov na jeho zneškodnenie. Ako príklad možno uviesť infúzne sady: Príklad poľskej nemocnice:

Pri ročnej spotrebe 243 290 kusov znížili množstvo odpadu o 1,72 ton pri náhrade:

	Hmotnosť infúznej sady (g)	Hmotnosť jej obalu (g)
pôvodná	28,8	4,4
nahradená	22,9	3,2

4. Náhrada toxických materiálov (ortuť, PVC, chlór obsahujúce) bezpečnejšími alternatívami

Ortuť, PVC a ďalšie nebezpečné látky vplyvajú nepriaznivo na zdravie pacientov, preto by mali ZZ zvážiť ich ďalšie použitie aj napriek vyššej cene ich bezpečnejších alternatív. Je treba si uvedomiť, že ZZ majú ľuďom pomáhať zlepšiť ich zdravotný stav, nie im spôsobovať ďalšie ochorenia, ktoré takéto látky vyvolávajú. V súčasnej dobe Plenárne zasadnutie Európskeho parlamentu odporučilo úplný zákaz používania pomôcok s obsahom ortute (teplomero, tlakomero...) a obmedzenie použitia amalgámu v zubnom lekárstve.

Postupným zavádzaním jednotlivých metód tohto programu do praxe a ich dôsledným dodržiavaním sa môžu už za krátky čas prejavíť viditeľné výsledky v množstve vyprodukovaného odpadu. Na Slovensku sa takýto dôkladný program znižovania odpadu v zdravotníckych zariadeniach zatiaľ nerealizuje. Priatelia Zeme – SPZ však tohto roku pripravujú spustenie pilotného projektu pre znižovanie množstva odpadu v spolupráci s vybranými nemocnicami, ktoré o tomto programe prejavili serióznym záujmom.

IDEOLOGIA AUTOMOBILU

Ak zastávame názor, že naše šťastie a naše vzťahy s druhými sú dôležitejšie než akumulácia hmotných vecí potrebných na stimulovanie ekonomického rastu, potom prehodnotenie úlohy automobilu by malo byť jedným z prvých krokov na zvrátenie negatívneho trendu. Pretože automobil je v podstate jedným z hlavných nástrojov súčasného ekonomického modelu sveta.

Hoci škody spôsobené automobilom sú zrejmé, takmer nikde o nich nepočujeme, nikde sa o nich nedočítame, pretože pred očami verejnosti ich skrýva ideológia, ktorá o nich nechce absolútne nič počuť. Vo svete, ktorý sa hlási k racionalite a vyznáva logické myslenie, predstavuje automobil najemocionálnejší a najúchylnejší prostriedok, aký existuje. Nárast počtu automobilov nie je dlhodobu udržateľný a v súčasnosti je ešte uskutočniteľný iba preto, lebo privilegovaná menšina ľudstva z neho spravila nástroj vlastného ekonomického rozvoja.

Ak chceme, aby život pokračoval na Zemi aj v najbližších desaťročiach, jediným východiskom je zanechať túto metlu a odhaliť príčiny, ktoré viedli k tomu, že ideológia automobilizmu nadobudla dominantnú pozíciu v priemyselných krajinách. Opustenie automobilovej ideológie by malo za následok zníženie našej spotreby prírodných zdrojov a energie, hustoty dopravných tokov a viedlo by k prehodnoteniu našich cieľov.

Automobil je úchyľka a pohroma.

Slogan „Autá smrdia, zabíjajú a znečisťujú“ ešte zďaleka nedokáže zmobilizovať verejnosť. Človek však nemusí byť vedec ani expert, aby si všimol škody spôsobované automobilom. Prostredníctvom vizuálneho, hlukového, atmosférického či sociálneho znečistenia auto vytvára z našich miest skutočné peklo, špinavé a zapáchajúce. Znečisťovanie ovzdušia je predmetom mnohých diskusií a výrobcovia automobilov sľubujú technologické vylepšenia, ktoré by to mali napraviť (v situácii, v ktorej paradoxne počet terénnych džípov 4x4 a ďalších vozidiel s vysokým objemom valcov ustavične narastá), ostatné zdroje znečistenia sú v politickej diskusii ignorované, pretože sú priveľmi nepríjemné, neznesiteľné a vyžadujú si hlbšiu nápravu než iba púhe technické vylepšenie. Zriedkakedy sa hovorí o škodách, ktoré automobil spôsobuje krajine, hoci predstavuje značný zdroj degradácie životného prostredia, ktorý akosi zo zvyku prehliadame a nevšímame si ho. Niekedy je potrebné sa na veci pozrieť z väčšieho odstupu, stráviť pár dní v tichej prírode, aby sme si potom uvedomili, do akej miery je tento prepletenec automobilov a vyasfaltovaných ciest neľudský.

Obchodné zóny, ktorých ošklivosť pripomína železobetónové kryty 2. svetovej vojny, sa rozvíjajú a prenikajú už aj do tých najmenších miest na vidieku a bránia výhľadu na všetko ostatné, čo by pripomínalo architektúru či zeleň. Je zaujímavé, že vo filme „Fantastický svet Amélie“ ukazujúci Paríž ako idylické a príjemné mesto, sa až na jednu výnimku ani raz v zábere neobjavuje automobil. Režisér Jean-Pierre Jeunet by nedokázal vyjadriť atmosféru šťastia v meste s ulicami plnými áut, v priestore prebrázdnenom diaľnicami či v obytných štvrtiach obklopených labyrintom nadjazdov, podjazdov a šesťprúdových autostrád. Automobil zožhyzduje verejný

priestor a monopolizuje si ho na úkor chodcov, cyklistov a tých, ktorí používajú verejnú dopravu šetrnejšiu voči životnému prostrediu. Napríklad v Paríži až 60% ulíc zaberajú zaparkované autá. Automobil zaberá 12 krát väčší priestor na jednu dopravenú osobu než autobus a priemerný počet cestujúcich v jednom automobile jazdiacom v Paríži je 1,25. Ulice a verejné priestranstvá miest a dedín ako aj cesty na vidieku boli nútené sa prispôbiť požiadavkám automobilu. V meste sa deti nemajú kde hrať, opustili ulice a venujú sa radšej videohram, kde si môžu namýšľať, že sú Schumacherom alebo členmi ozbrojeného komanda. Na zasadnutiach mestskej rady a počas stretnutí a diskusií s primátorom Lyonu je ustavične omieľanou témou problém nedostatku parkovísk. Bez ohľadu na kroky, ktoré podnikneme, nikdy nebude možné zmieriť verejné priestory a parkoviská, potrebu parkovísk a ustavične sa zvyšujúci počet vozidiel, najmä keď ide o centrá veľkých miest či najľudnatejšie obytné štvrte Európy, ako napríklad v Lyone.

Ak chceme žiť v spoločnosti, kde sa počet automobilov každoročne zvyšuje, aby každý si mohol dovoliť parkovať pred dverami svojho domu, dochádzať do práce a za nákupmi autom, potom by sme mali prestať centrá našich miest a znovu postaviť mestá rozťahujúce sa do šírky desiatok kilometrov podobné mestám v Spojených štátoch. Európske mestá sú vďaka hustote svojho obyvateľstva nespôsobilé pre hustú automobilovú dopravu, ktorú im vnucujeme, a trpia neprijateľne vysokou hladinou hlukového znečistenia. Odhaduje sa, že osobitne postihnutých je 7 miliónov ľudí, či 12,3% populácie. Závažnosť problému uznáva dokonca aj primátor mesta Marseille: „Najlepší spôsob boju proti hluku je obmedzenie automobilovej dopravy“. Nemali by sme si robiť ilúzie a navrátať si, že keď tieto autá budú mať tichší motor (elektromotor, motory na stlačený vzduch a pod.), že problémy s hlučnosťou prestanú. Väčšinu hluku je však dôsledkom trenia medzi vzduchom a vozovkou pri rýchlosti 50 km/hod. a vyššie. Keďže obmedzenia rýchlosti a zákon proti zneužívaniu klaxónu nie sú v mestách veľmi dodržiavané, diaľnica plná automobilov s tichými motormi by bola rovnako hlučná ako sú dnešné autostrády.

Spomedzi škôd spôsobených automobilom je určite najznámejším a médiami najčastejšie pertraktovaným aspektom znečisťovanie ovzdušia. „Pokiaľ ide o spotrebu energie a znečisťovanie životného prostredia, podiel automobilovej dopravy na celkovom znečistení sektora dopravy predstavuje vyše 90%“. Hoci sa automobil vo Francúzsku podieľa 15% na emisiách oxidu siričitého, 60% oxidu dusnatého, 55% oxidu uhoľnatého, 40% prašnosti, predsa sa oddávame ilúziám, že problém vyriešime obnovou automobilového parku a spoliehaním sa na technický pokrok. Automobil nám umožňuje vychutnať si čerstvý vzduch na vidieku a uniknúť z nedýchateľnej atmosféry v mestách ... spôsobenej práve týmito autami, ktoré utekajú na vidiek s cieľom uniknúť pred atmosférou znečistenou týmito autami, ktoré utekajú do prírody atď.

Hoci znečisťovanie spôsobované automobilom, je nesporné, merateľné a vypočítateľné, je prechádzané mlčaním či v lepšom prípade akceptované avšak bez prijímania náležitých opatrení. Je to ako keby naša spoločnosť bola sužovaná dokonale identifikovaným zlom, ale radšej sa robí, ako keby sa nič nedialo, pretože liečba by bola priveľmi bolestivá a hlbokým spôsobom by spochybnila náš spôsob života.

Sociálne znečistenie

Zatiaľ čo výrobcovia automobilov už nemôžu popierať znečistenie spôsobované automobilom, nikdy som ich však nepočul spomínať o sociálnom znečistení. Spôsob, akým automobil ovplyvňuje štruktúru spoločnosti, vedie k vážnemu úpadku našich miest a dedín. Malé firmy sú drvené multinacionálnymi hypermarketmi. Malí obchodníci (pekári, mäsiari, potraviny a pod.) opúšťajú dediny a mestecká a sú nahrádzané vzdialenými nákupnými centrami, kam sa rodiny vyberajú dvakrát mesačne za účelom naplnenia svojich mrazničiek.

V tejto situácii je život bez automobilu čoraz ťažší, ba takmer nemožný. Marginalizácia tých, ktorí nemôžu šoférovať (stari ľudia, ľudia bez vodičského preukazu, ľudia nemajúci peniaze na kúpu auta...) alebo tých, ktorí nechcú šoférovať (spoločnosť ich niekedy vníma ako ekologických radikálov), sa bude zvyšovať. „Jazdi autom alebo zahyň“ je mottom automobilovej spoločnosti, ktorá netoleruje, ak by niekto chcel žiť inakšie.

Nástroj násilia

Okrem škôd, ktoré spôsobujú samotné automobily, treba brať do úvahy aj škody spôsobené agresívnym správaním vodičov. V roku 2001 na francúzskych cestách zahynulo 8 159 ľudí (21 osôb denne) a 200 tisíc bolo zranených, 45 tisíc z nich vážne. V celosvetovom meradle do roku 1994 na cestách vyhaslo 8 miliónov životov. A vo Francúzsku až 38% úmrtí mladých ľudí vo vekovej skupine od 15 a 24 rokov spôsobuje automobil, pred samovraždami (17%).

Tieto hrozné štatistické údaje jasne ukazujú, že automobil je fyzicky násilnícky nástroj. Ak človek vezme do úvahy, že asi 10% svetovej populácie sa prepravuje automobilom a že počet automobilov sa vo svete ustavične zvyšuje, môžeme očakávať, že ak by tento trend nerušene pokračoval, počet automobilov by v najbližších rokoch desaťnásobne vzrástol. Ako sa môže ľudská bytosť tak radikálne zmeniť, keď si sadne za volant automobilu, že sa z neho stáva nebezpečný tvor? Od okamihu, kedy si motorista sadne do kovovej krabice svojho auta, zbavuje sa svojho ľudského vzhľadu a identifikuje sa s telom svojho automobilu. Takto poškrabanie karosérie je vnímané ako rana uštedrená priamo vodičovi. Na chvíľu si predstavme, žeby sa aj chodci správali tak ako automobilisti: na chodcov, ktorí by šli priveľmi pomaly, by sa vzniesla sprška nadávok. Takéto správanie sa, ktoré by v prípade chodcov vyznelo neuveriteľne agresívne a neúctivo, je však typickým javom u mnohých motoristov. Motoristi nespokojní s priestorom, ktorý si doteraz monopolizovali, nezákonným spôsobom si privlastňujú aj to málo miesta, ktoré zostalo chodcom, cyklistom, telesne postihnutým a ostatným používateľom ciest.

Podobne ako ozbrojené sily, automobily zaberajú územia, ktoré im nepatria a na ktoré nemajú nijaké právo, ktorých obyvatelia sú fyzicky slabší. Automobil uprednostňuje útok na slabšie entity (chodci, cyklisti), ktorých fyzická hmotnosť je ničím v porovnaní s tonami ocele, ktorým je automobil.

Potom, ako sa z automobilu stala dominantná sila, ktorá priamo zabila milióny ľudí, automobil naďalej pokračuje vo svojom diele masovej deštrukcie v zavádzaní zákona teroru pustošením populácií s cieľom uspokojnia svojho smädu po rope. Ako to vyjadrila Marie-Hélène Aubertová „Palivo, ktoré tankujeme do svojich áut má niekedy pachuť krvi, sprenevery a podpory diktátorských režimov“. V momente, kedy protestujeme proti vojne v Iraku, firma Total profituje z nútenej práce barmského ľudu, Omar Bomgo, prezident Gabunu sa obohacuje na úkor obyvateľstva a Pygmejovia sú vyhánaní a prenasledovaní, pretože majú to nešťastie, že žijú v regióne, cez ktorý prechádza ropovod z Čadu do Kamerunu.

Automobil vedie k násiliu na úrovni individuálnej i kolektívnej, lokálnej i medzinárodnej. Ľudské bytosti sa určite nevyvinuli dostatočne na to, aby zvládli nástroj, ktorý presahuje jeho schopnosti správať sa ako občan sveta. Zbrane sú vo Francúzsku zakázané a často vytykame Severnej Amerike, že neurobí to isté, prečo nezakážeme automobily, ktoré predstavujú nebezpečenstvo rovnako veľké, ktorého použitie sa nám vymyká z rúk rovnakým spôsobom.

Automobil je iracionálny

Keď racionálne analyzujeme výhody a nevýhody používania automobilu, okamžite by sme zrušili súčasný spôsob dopravy. Nanešťastie užitočnosť prisudzovaná automobilu nezodpovedá skutočnosti a nemá ani svoje ekonomické opodstatnenie. Hoci to vyzerá paradoxné, dôkaz finančnej rentability podporuje názory ekologov, ktorí bojujú proti výstavbe niektorých diaľnic.

Prekvapujúca môže byť skutočná priemerná rýchlosť, akou sa pohybujú automobilisti. Tí, čo majú palubný počítač, sa z neho dozvedia priemernú rýchlosť jazdy. Treba však tento údaj ešte upraviť, pretože na to, aby mohli šoféri jazdiť, musia venovať určitý čas na to, aby si na jazdu zarobili. Ak zoberieme do úvahy aj čas venovaný práci na pokrytie všetkých nákladov, dostaneme prekvapujúci údaj.

Priemerná rýchlosť šoféra, ktorý používa automobil výlučne sám vychádza okolo 12 km/h – čo je dokonca menej ako na bicykli. Oveľa častejšie však využívajú auto viacerí cestujúci, napr. ďalší členovia rodiny. V prípade, že priemerne jazdia v aute dvaja ľudia, priemerná rýchlosť dosahuje asi 20 km/h. To znamená, že automobilisti sa nepohybujú rýchlejšie ako dobrý cyklista.

Ako je to možné? Ak vyjdeme z predpokladu, že šofér vlastní automobil v cene povedzme 260.000 Sk, bude ho používať 8 rokov a zarába 12.000 Sk čistého príjmu, tak vychádza, že na auto musí ročne odrobiť 1 361 hodín, t.j. vyše 8 mesiacov. Ak tento čas pripočítame k času strávenému v aute a vydělíme ním počet kilometrov najazdených za rok, v našom príklade sme použili 20.000 km, dostaneme priemernú rýchlosť 12 km/h.

V prípade, že auto používajú dvaja, tak počítame, že v aute prejdú spolu dva krát viac kilometrov a strávia v ňom spolu dva krát viac času, ale čas potrebný na zarobenie peňazí na jazdu zostane taký istý, takže priemerná rýchlosť vychádza priaznivejšie, v našom príklade 20 km/h.

V prípade, že by sa niekto naozaj ponáhal, aby dosiahol priemernú rýchlosť väčšiu ako 40 km/hod, musel by mesačne zarábať viac ako 60.000 Sk čistého príjmu. Takto sa stáva automobil skutočným pomocníkom len pre naozaj bohatých ľudí, ostatným ľuďom zdá sa, že život príliš neľahčuje. Prekvapivo nízka priemerná rýchlosť sčasti vysvetľuje, prečo má súčasný človek tak málo času. Šofér strávi pracou pre svoje auto až 8 mesiacov ročne. Rodinka, ktorá má priemernú obsadenosť auta 2, strávi v automobile a pracou preň až vyše 12 mesiacov. Je to obrovské množstvo času. Na prvý pohľad by sa mohlo zdať, že moderná technika nám umožní čo najmenej pracovať a užívať si voľný čas, zdá sa však, že opak je pravdou.

Denis Cheynet, zdroj: www.paradigma.sk

Priatelia Zeme a Greenpeace odmietajú plánovú kyanidovú ťažbu zlata v Kremnici

Slovenské environmentálne organizácie Priatelia Zeme a Greenpeace odmietajú plán povrchovej ťažby zlata v lokalite Šturec pri Kremnici. Zámer kanadskej spoločnosti Tournigan Gold Corporation predstavuje významné riziko pre životné prostredie v meste i celom priľahlom regióne. Obavy vyvoláva najmä plánované využitie jedovatého kyanidu sodného.

Ťažobný priestor je umiestnený len približne kilometer od centra mesta Kremnica. Povrchová baňa s hĺbkou 200 až 250 metrov ako aj vytvorenie umelých plôch pre odvoz hlušiny a odkalísk natrvalo zmenia vzhľad a ráz krajiny v meste a jeho širšom okolí. Zo sveta sú známe viaceré havárie, pri ktorých kyanid používaný pri získavaní zlata unikol a spôsobil obrovské škody na životnom prostredí. Pravdepodobne najznámejšou je havária odkaliska, ktorého hrádza sa pretrhla následkom silných dažďov v roku 2000 v lokalite Baia Mare (Rumunsko). Únik kyanidu vtedy spôsobil ekologickú katastrofu a následky havárie bolo možné sledovať na 600 kilometrovom úseku riek Somes, Tisa a Dunaj.

Z dôsledkov ťažby na životné prostredie v Kremnici majú obavy aj obyvatelia mesta, ktorí upozornili, že projekt môže znamenať zničenie perspektívy cestovného ruchu.

„Na konkrétne otázky obyvateľov v súvislosti s možnými rizikami a technickým zabezpečením ťažby dáva investor len neuspokojivé všeobecné odpovede,“ uviedol Roman Havlíček z Priateľov Zeme-CEPA. Riziká používania kyanidov sú také veľké, že napríklad v Českej republike dokonca novelou banského zákona už v roku 2000 tento spôsob spracovania nerastov parlament zakázal.

Zodpovednosť za rozhodnutie o projekte nesie nielen Obvodný banský úrad v Banskej Bystrici, ale aj samotné mesto, ktoré by preto malo dôkladne zvážiť bezpečnosť projektu, a tiež jeho dôsledky pre Kremnicu a okolie po tom, ako sa s ťažbou skončí. „Vedenie mesta Kremnica by si malo uvedomiť svoju silnú pozíciu pri rozhodovaní, kde je jednak účastníkom všetkých konaní a zároveň je zodpovedné aj za vydanie stavebných povolení,“ dodal Havlíček.

Štyri roky sľubov - tisíce ton odpadu navyše

Priatelia Zeme-SPZ usporiadali pod rovnakým názvom koncom februára akciu pred Ministerstvom životného prostredia SR, na ktorú pozvali špeciálneho hosťa – samotnú Prírodu. Tú počas krátkeho predstavenia stesnila ministrova niekdajšia učiteľka prírodopisu. Vyzvala ho, aby využil ostávajúci čas v úrade na to, aby vydal Vyhlášku o zálohovaní jednorazových obalov a zabránil tak ďalšiemu zbytočnému znečisťovaniu prírody. Pripomenula mu jeho sľuby o začatí zálohovania nápojových obalov a nedostatok činov.

Vyhlásenia, že ministerstvo životného prostredia je v tejto vláde slabým rezortom, a preto prehráva boj s ekonomickými rezortmi, neobstoja. V ťažkých sporoch, akým je aj zálohovanie nápojových obalov, ministerstvo totiž vôbec nebojuje. Vydanie potrebnej vyhlášky mešká takmer štyri roky. Počas tohto obdobia narástlo množstvo odpadov z nápojových PET obalov zo 7000 ton (r. 2000) na 12 000 ton (r. 2004) ročne. Zároveň narástol počet nápojových obalov, ktoré sa nelegálne zahadzujú do prírody, na ulice. Nápojové obaly už dnes na tomto znečisťovaní prostredia tvoria najväčší, až 38% podiel.

Akcia sa skončila úspechom – na jej záver minister životného prostredia László Miklós Priateľom Zeme - SPZ prisľúbil, že vydá vyhlášku o zálohovaní nápojových obalov na pripomienkovacie konanie, čo vzápätí aj urobil. V súčasnosti prebiehajú rozhovory s ekonomickými ministerstvami o riešení rozporov, o ďalšom vývoji Vás budeme informovať.

Priatelia Zeme - SPZ pomohli občanom zastaviť výstavbu spaľovne nebezpečných odpadov

Vo februári vydalo Ministerstvo životného prostredia (MŽP) dlho očakávané stanovisko k zámeru výstavby spaľovne nebezpečných odpadov v Šali. Jej realizáciu neodporúča. Ide o záverečné stanovisko v rámci zákonného procesu posudzovania vplyvov na životné prostredie. Rozhodnutie priamo potvrdilo vecné výhrady Priateľov Zeme - SPZ voči zámeru.

Pomohli sme tak zabrániť zlému projektu a vytvorili priestor pre čistejšie alternatívy - znižovanie vzniku nebezpečných odpadov, recykláciu, moderné nespáľovacie technológie, ktoré by mali byť vždy prioritne zvážené. Zamýšľaná spaľovňa nebezpečných odpadov mala byť najväčšou v SR. Napriek tomu, že mala slúžiť najmä súkromnému sektoru, zámer presadzoval Nitriansky samosprávny kraj. Ten mal byť vlastníkom spaľovne, čo by znamenalo, že prípadnú stratovosť by uhradili daňovníci v Nitrianskom kraji.

Rovnako ako Priatelia Zeme – SPZ, aj ministerstvo uviedlo v zamietavom stanovisku, že zhodnotenie vplyvov na životné prostredie nie je v dokumentácii, ktorú poskytol investor, dostatočné. Zámer uvažuje o spaľovaní odpadov, pri ktorých je to nevhodné. Za neprijateľný označuje takisto zámer ukladať toxické zvyšky po spaľovaní na skládku odpadov nedostatočne zabezpečenú proti únikom škodlivých látok.

Povoľujúce orgány, ktorými sú obec Trnovec nad Váhom a Slovenská inšpekcia životného prostredia, tiež v doterajšom v procese, po predložení argumentov, zaujali negatívne stanoviská. Zámer vybudovať spaľovňu sa teda považuje za zastavený.

Mestský úrad ale aj občania Šale požiadali našu organizáciu o pomoc pri ochrane ich práv na kvalitné životné prostredie v súvislosti s projektom v marci 2005. Priatelia Zeme-SPZ spolu so zahraničným expertom vypracovali v júni odborné stanovisko. Upozornili v ňom na rad vážnych environmentálnych a ekonomických rizík. Neskôr občanom a mestu pomáhali poradensky, zúčastnili sa na prerokovávaní zámeru a na riziká upozornili aj širšiu verejnosť.

Palárikovo na ceste k nulovému odpadu

Ďalší pozoruhodný výsledok sa podarilo dosiahnuť obci Palárikovo v nakladaní s komunálnymi odpadmi. Po aktivitách, na ktorých sa podieľali aj Priatelia Zeme – SPZ – zavedení množstvového zberu zmesových odpadov, zavedení separovaného zberu odpadov na ZŠ a cintoríne, spustení prevádzky nového zberného dvora, aktivitách na predchádzanie vzniku odpadu výrobou a darovaním kompostovacích zásobníkov obyvateľom a výrobou nových sviečok do starých použitých obalov (kahancov) ako aj opakujúcou sa informačnou kampaňou separovaného zberu, domáceho a komunitného kompostovania sa im podarilo znížiť množstvo zmesového odpadu o neuveriteľných 30% oproti roku 2004.

Systematickou prácou tak dosiahli zníženie zneškodňovaného odpadu od roku 2000 (1250 ton) po rok 2005 (330 ton) už o 73,6%. Jeden obyvateľ minulý rok vyprodukoval v priemere 75,3 kg zmesového odpadu a odovzdal 72,3 kg suchých recyklovateľných zložiek. Počas roka sa domácim, komunitným a obecným kompostovaním zhodnotilo v obci cca 851 ton biologického odpadu.

Tento rok obec Palárikovo v spolupráci s Priateľmi Zeme – SPZ plánuje ďalšie rozvojové a podporné aktivity – zber biologických odpadov vo vybraných bytových domoch (PZ – SPZ obci bezplatne poskytli sadu špeciálnych nádob na jeho zber), informačnú kampaň s novými letákmi o separovanom zbere (PZ – SPZ ich spracovali a vytlačili), školenia a prednášky...

V Raslaviciach idú príkladom rómovia

V obci Raslavice bolo v roku 2005 vybudované obecné kompostovisko, ktoré prevádzkujú miestni Rómovia.

Veľkou mierou k tomu prispeli aj Priatelia Zeme – SPZ, ktorí boli odborným garantom a školiteľom v projekte „Riešenie zamestnanosti skupiny ohrozenej sociálnym vylúčením prostredníctvom separácie a kompostovania komunálneho odpadu.“ Projekt koordinoval Obecný úrad Raslavice a finančne ho podporil Fond sociálneho rozvoja SR.

Cieľom projektu bolo zaviesť funkčný systém nakladania s odpadmi založený na minimalizácii množstva a škodlivosti odpadu, separácii jednotlivých zložiek pre recykláciu a kompostovanie v úzkej súčinnosti s príslušníkmi rómskej komunity. Realizáciou projektu sa priamo vytvorili 2 pracovné miesta a sekundárne sa vytvoril priestor pre zamestnanie aj ostatných príslušníkov rómskej komunity v oblasti odpadového hospodárstva.

Počas projektu sa odstránil zdroj znečistenia jednotlivých dvorov a rómskej osady. Zmenou spôsobu nakladania s odpadmi v rómskej osade sa eliminoval nadmerný zápach vznikajúci vyhadzovaním biologického odpadu do zmesového odpadu (vo veľkokapacitných kontajneroch). Samotný separovaný zber a informačná kampaň, ktorá ho sprevádzala znížila množstvo zneškodňovaných zmesových odpadov, tvorbu čiernych skládok odpadu, ako aj prípady spaľovania odpadu.

Aktívny prístup a zapájanie sa obyvateľov rómskej osady do jednotlivých aktivít tohto projektu prispelo k zlepšeniu verejnej mienky majoritnej časti obyvateľov Raslavíc voči tomuto etniku a k riešeniu rasovej diskriminácie.

Prvýkrát sa v obci Raslavice overili teoretické predpoklady kompostovania vyseparovaného biologického odpadu a overila sa aj funkčnosť jedného zo segmentov odpadového hospodárstva vo všetkých jeho rovinách: personálnej, organizačnej, technologickej a materiálnej.

Šarišania zaujímavou akciou upozornili na problémovú skládku

Pred 20 rokmi mesto Veľký Šariš riešilo problém s uskladnením komunálneho odpadu vybudovaním krátkodobej skládky (približne na 10 rokov). Vybrané bolo miesto asi 300 m od prírodnej rezervácie Šarišský hradný vrch, na svahu, ktorý odvodňuje miestny potok. Dnes je skládka už niekoľko rokov po svojej plánovanej životnosti, no odpad sa na ňu naďalej vyváža.

Celé leto zo skládky stúpa štipľavý dym a zamoruje najmä susednú obec Medzany. Priesaky zo skládky už dlho nik nesleduje. Vietor rozfúkava plastové fólie do okruhu 500 m. Skládka nie je oplotená ani strážená a v jej okolí postupne vznikajú nové a nové divoké skládky často s nebezpečným odpadom.

Nezáujem zo strany mesta túto situáciu riešiť zmobilizoval skupinu nespokojných občanov. Táto akcia vyšla z iniciatívy environmentálneho aktivistu Martina Sárossyho. Priatelia Zeme – SPZ taktiež organizačne a poradensky vypomohli s akciou. V sobotu ráno 8.4.2006 sa v mestskom parku zišlo 30 občanov a 6 poslancov, ktorí podpísali spoločnú požiadavku na pána primátora, aby na najbližšie mestské zastupiteľstvo predložil konkrétne kroky (tj. termín, zodpovednú osobu, odhad finančných nákladov a návrh ich krytia) na 1) uzatvorenie bývalej skládky, 2) odstránenie divokých skládok a 3) opatrenia na zlepšenie prevencie pred vznikom nových divokých skládok. Po krátkej debате v teréne s poslancami a po prezentácii pred médiami (TV Markíza a denník Korzár) pokračovali menšie skupinky na skládku. V priebehu 4 hodín vyzbierali v okolí skládky 17 vriec rozfúkaných plastových fólií a zmesného odpadu z menších divokých skládok a priamo na skládke vyseparovali 37 vriec (asi 125 kg) PET fliaš, asi 100 kg elektroodpadu, 1 vrece hliníkových plechoviek od nápojov, 200 kg skla a 2 vrecia nebezpečného odpadu (flaše od motorových olejov, olejové filtre, akumulátory). Na skládke boli tiež zdokumentované pohodené zbytky tiel hovädzieho dobytku.

Cieľom tejto čistiacej brigády nebolo „jarné upratovanie“ ale demonštrovanie záujmu občanov tento problém riešiť. Ako povedal jeden z účastníkov „Šicke máme odpadovo hrichi. Ale tote ľudze, co tu prišii, to chcú zmenic. A rovnaky pristup by som čecal i od mesta“.

Pokračovanie pri dožadovaní sa zmeny v prístupe mesta k riešeniu problémov s odpadmi bude na najbližšom mestskom zastupiteľstve.

Priatelia Zeme-SPZ zistili vysoký obsah toxických látok vo vajčičkách z okolia Dusla Šaľa

Priatelia Zeme - SPZ uskutočnili v apríli monitoring toxických látok v potravinách (vajčičkách) v okolí chemického podniku Duslo Šaľa. V slepačích vajčičkách z okolia Dusla Šaľa sú viac než 2-násobne vyššie hodnoty toxických karcinogénnych dioxínov, ako povoľuje platný limit SR a EÚ. Analýza, ktorú zabezpečili Priatelia Zeme-SPZ, navyše ukazuje aj 2 násobné prekročenie limitu pre súčet koncentrácií dioxínov a PCB.

Cieľom monitoringu bolo zistiť mieru kontaminácie potravín toxickými látkami v tejto lokalite. Súčasťou analýzy je aj identifikácia zdroja znečistenia. V súvislosti so znepokojujúcimi výsledkami **Priatelia Zeme-SPZ upozorňujú, že riešením rozhodne nie je prestať jesť vajčka, ale zastaviť znečisťovanie prostredia jedovatými karcinogénnymi látkami.**

Priatelia Zeme-SPZ odobrli v apríli slepačie vajcia v piatich domácnostiach z dvoch obcí z okolia chemického podniku Duslo Šaľa. Vzorky zaslali na analýzu obsahu toxických látok tzv. POP- dioxínov, PCB a hexachlórbenzenu (HCB) do akreditovaného laboratória Národného referenčného centra pre dioxíny a podobné zlúčeniny pri Slovenskej zdravotníckej univerzite v Bratislave. Analýza dospela k záveru, že zdrojov jedov vo vajčičkách bolo zrejme viac. **Na základe dostupných údajov odborníci uviedli, že k najpravdepodobnejším zdrojom dioxínov v skúmaných vajčičkách patria spaľovňa nebezpečných odpadov v areáli Dusla Šaľa a skládka nebezpečných odpadov.** Nemožno vylúčiť ani podiel chlórových prevádzok v Dusle Šaľa, prípadne nelegálneho spaľovania odpadov v domácich peciach.

Monitoring znečistenia potravín toxickými látkami je prvým zo série krokov, ktorými sa Priatelia Zeme-SPZ budú usilovať pomôcť Šali a okoliu znížiť zaťaženie životného prostredia a zdravia ľudí. Organizácia na nasledujúce mesiace pripravuje informačnú kampaň proti nelegálnemu spaľovaniu odpadov v domácnostiach, firmách a na záhradách. Pomôže pri zakladaní a práci "ekohliadok", ktoré budú pracovať na eliminácii nelegálnych skládok a bude poskytovať poradenstvo pri zlepšení triedeného zberu odpadov. Priatelia Zeme-SPZ budú tiež čistiť nelegálne skládky odpadov s nebezpečným odpadom a zúčastnia sa pripomienkovania projektu rekonštrukcie spaľovne NO Dusla Šaľa.

Keďže medzi pravdepodobné zdroje kontaminácie vajčiek dioxínmi patria spaľovňa a skládka nebezpečných odpadov, riešenie spočíva v rozvíjaní čistejších alternatív. Prioritou je - aj podľa slovenskej legislatívy - predchádzanie vzniku nebezpečného odpadu. Viaceré druhy odpadu, napríklad odpadové oleje či elektronický odpad, je možné recyklovať. Pri jeho zneškodňovaní možno využiť nové nespáľovacie technológie, ako je to napríklad pre odpady s obsahom PCB pri Chemku Strážske. Len pre druhy nebezpečného odpadu, ktoré zatiaľ nedokážeme zneškodniť lepším spôsobom, by sa mali vybudovať spaľovne s najlepšou dostupnou technológiou a nadštandardnými bezpečnostnými opatreniami. Pred touto úlohou dnes stojí Duslo Šaľa, ktoré začína s procesom rekonštrukcie svojej starej menšej spaľovne.

Rovnako je potrebné zistiť, či nedochádza k vzniku POP v prevádzkach chlórovej chémie v Dusle Šaľa. V chemickej výrobe je potrebné nastúpiť trend postupnej náhrady chlórovej chémie čistejšími výrobnými postupmi. Nelegálne spaľovanie komunálnych odpadov (TKO) v domácich peciach, na záhradách ani nepotrebuje náhradu, keďže ide o nezákonnú činnosť. Každý z nás by sa mal snažiť znižovať vznik TKO, triediť jeho jednotlivé druhy do určených nádob pre recykláciu, či kompostovať bioodpady.

Vrecový množstvový zber v celej Dubnici od roku 2007

Dubnická Environmentálna Skupina (DES) pripravila ešte v roku 2004 pre mesto Dubnica nad Váhom realizačný projekt na zavedenie vrecového množstvového zberu na území celého mesta od roku 2005.

Mestské zastupiteľstvo (MsZ) v Dubnici nad Váhom však prijalo v roku 2004 uznesenie, že vrecový množstvový zber sa zavedie od roku 2005 „na skúšku“ iba v mestskej časti Prejta (asi 2 km vzdialená mestská časť vidieckeho charakteru) a v celej Dubnici nad Váhom až od roku 2007.

Vrecový množstvový zber priniesol v roku 2005 občanom Prejty úsporu takmer 450.000 Sk (84 %) na miestnom poplatku za odpady. Na domácnosť to činilo úsporu v priemere 1.300 Sk. Takýto výsledok sa dosiahol aj napriek tomu, že sa v Dubnici nad Váhom (vrátane Prejty) realizuje separovaný zber už viac ako 12 rokov. Vrecový množstvový zber spôsobil v Prejte dramatický nárast vyseparovaných surovín (papier + 110 %, plasty + 94 %, kovy + 20 %), zvýšenie domáceho kompostovania a takisto aj prudký pokles množstva zmesového KO (odhaduje sa pokles okolo 80 %). Paradoxne po tom, čo výsledky odpadovej skúšky v Prejte dopadli výborne, prišiel z z mestskej rady v Dubnici n/V návrh na zrušenie uznesenia z roku 2004, ktorým sa má od r. 2007 tento systém realizovať na území celého mesta. Mestská rada však so svojim návrhom u poslancov MsZ neuspela. Neuspel ani primátor s návrhom, aby sa systém vrecového množstvového zberu od r.2007 realizoval iba v rodinných domoch a malých bytovkách pri nich. A tak sa bude vrecový množstvový zber realizovať na území celého mesta Dubnica nad Váhom a pre všetkých pôvodcov KO.

V týchto dňoch začal v Dubnici nad Váhom pracovať prípravno - koordinačný tím pre zavedenie nového systému. Tím pozostáva z pracovníkov mestského úradu - odd. životného prostredia, vedenia mesta, poslancov MsZ, aktivistov DES a Priateľov Zeme - SPZ, pracovníkov mestskej polície, prepravcu odpadov a iných. Úlohou tohto tímu je doladiť existujúci systém a pripraviť kvalitný a funkčný systém vrecového množstvového zberu na podmienky celého mesta a jeho kvalitné zavedenie do praxe.

Vrecový množstvový zber predstavuje spravodlivý a motivačný systém poplatkov za odpady. Je taký zber, pri ktorom pôvodca komunálneho odpadu (KO) platí poplatok za KO vo výške, ktorá je priamo úmerná počtu a typu zberných vriec na zmesový KO, ktoré si daný pôvodca zakúpil a použil. Pôvodcovia (domácnosti, firmy, atď.) si môžu kúpiť podľa svojej potreby 15, 30 alebo 60 litrové vrecia. V cene vreca sú už všetky náklady na zber, prepravu a zneškodnenie zmesového KO.

Keďže občan platí len za vrecia na zmesový KO a nie za vrecia na vytriedené zložky (papier, plasty...), je motivovaný minimalizovať zmesový odpad a viac triediť a kompostovať. Predaj vriec a aj odvoz každého jedného vreca je elektronicky evidovaný pomocou nálepiek s čiarovým kódom (lepia sa na vrecia) a prenosným terminálom (čítačkou čiarových kódov.)

Shell musí do apríla 2007 skončiť so spaľovaním plynu v Nigérii

Najvyšší súd v Nigérii rozhodol, že Shell musí do apríla 2007 prestať so spaľovaním plynu, ktorý uniká pri ťažbe ropy. Táto prax už roky ničí prostredie aj životy ľudí v delte rieky Niger.

Súd o zákaze spaľovania rozhodol už vlni v novembri. Skonštatoval, že porušuje ústavné právo na život a dôstojnosť. Shell Nigéria aj Nigérijská ropná korporácia však rozsudok ignorovali. Spoločnosť oznámila, že so spaľovaním pred koncom roka 2009 neskončí.

V krajine sa spaľuje najviac plynu na svete, v dôsledku čoho vypúšťa do ovzdušia najviac skleníkových plynov v sub-Saharskej Afrike.

Spaľovanie ju stojí zhruba 2,5 miliardy dolárov ročne, zatiaľ čo 66% obyvateľov žije z menej ako 1 dolára na deň.

Rok po Kjóte: Svet musí musí znižovať emisie razantnejšie

Pred viac ako rokom vstúpil do platnosti Kjótsky protokol. Ide o jediný medzinárodný dokument, ktorý stanovuje záväzné limity pre emisie skleníkových plynov. Výročie však nie je dôvodom na oslavu. Európske vlády zatiaľ neboli schopné podniknúť kroky, ktoré by k zníženiu emisií skutočne viedli.

„Jedným z dôvodov je aj tlak veľkých podnikov, ktoré argumentujú ohrozením konkurencieschopnosti či dokonca zamestnanosti. Slovenským príkladom je správanie oceliarní US Steel. Po prijatí prísnejších limitov CO2 podali na ministerstvo životného prostredia žalobu na Najvyšší súd SR,“ uviedol Štefan Jančo z Priateľov Zeme. Vlády by si však mali uvedomiť, že ak nebudú postupne znižovať množstvo emisií, bude narastať počet tragických katastrof, aké v lete zažili napríklad obyvatelia Spojených štátov. Náklady spojené s odstraňovaním škôd po hurikáne Katrina sa odhadujú na 125 miliárd dolárov.

Priatel'ia Zeme kritizujú postoj Európskej komisie, ktorej vyhlásenia o potrebe chrániť stabilitu klímy sú podľa nich len prázdnyimi rečami. „Komisia bez rozpakov zavádza opatrenia v oblasti hospodárskej politiky, ktoré stavajú záujmy priemyslu nad ochranu kvality života a prostredia. EÚ by mala predovšetkým prestať dotovať energiu získavanú z fosílnych palív a jadra a podporovať využívanie obnoviteľných zdrojov. Pomohla by tak nielen stabilite klímy, ale aj zamestnanosti,“ poznamenal Jan Kowalzig z európskych Priateľov Zeme.

Rádio o skutočnom svete

Rádio, ktoré prináša správy o dôsledkoch liberalizácie obchodu.

Pod patronátom Priateľov Zeme už viac ako dva roky vysiela trojjazyčné internetové rádio, ktoré informuje najmä o dôsledkoch liberalizácie obchodu. Projekt vznikol v septembri 2003 počas šiestej ministerskej konferencie Svetovej obchodnej organizácie (WTO). Jeho cieľom bolo poskytnúť priestor pre hlasy, ktoré s politikou WTO nesúhlasia.

Reportéri Rádia Skutočný svet prinášajú informácie o tom, ako sa miestni aktivisti a komunity usilujú brániť pred tlakom nadnárodných korporácií. Rádio slúži ako alternatívny priestor pre environmentálne a sociálne hnutia.

V Skutočnom svete si možno vypočúť príspevky o francúzskych protestoch proti zmluve o prvom zamestnaní, plánovaných rokovaniach EÚ s krajinami Latinskej Ameriky o Dohode o voľnom obchode, ale aj príspevky zo Svetového sociálneho fóra, ktoré sa uskutočnilo v januári.

<http://radiomundoreal.fm/index.php>

Priatel'ia Zeme zmapovali zlé projekty, ktoré chcú podporu z eurofondov

Hrozí, že miliardy eur z eurofondov budú použité na kontroverzné projekty v nových členských krajinách. Vyplýva to z výsledkov projektu, ktorý zverejnili Priatel'ia Zeme a sieť CEE Bankwatch Network. Ide o mapu zaznamenávajúcu 22 projektov, ktoré buď poškodzujú životné prostredie, sú právne sporné, alebo majú negatívne dopady na sociálnu situáciu. Celkové náklady na ne predstavujú šesť miliárd eur.

V nasledujúcom období rokov 2007 až 2013 pôjde z fondov EÚ do nových členských štátov až 157 miliárd eur. Cieľom kohéznej politiky, ktorú by mali financovať, je vyrovnávanie regionálnych rozdielov. Zverejnená mapa však upozorňuje na riziko, že tento cieľ ostane nenaplnený. Škodlivé projekty, ktoré zachytáva, sú zatiaľ v štádiu plánovania, takže by im bolo možné predísť.

Zo Slovenska mapa spomína projekt spaľovne nebezpečných odpadov pre podnik Petrochema Dubová, ktorú presadzuje Banskobystrický kraj. „Petrochema Dubová sa prostredníctvom politického vplyvu a kontaktov vo vedení samosprávy kraja usiluje vybudovať spaľovňu a financovať ju aj z fondov EÚ. Podnik, ani úrady nezvažovali nespáľovacie alternatívy a do prípravy projektu spaľovne sa pustili bez analýzy, ktorá by jej nevyhnutnosť potvrdila,“ konštatujú autori. Dodávajú, že firma a kraj presadzujú spaľovňu napriek tomu, že ju už odmietli obyvatelia aj samospráva v Nemeckej, Hliníku nad Hronom, Tornali a nedávno aj Rimavskej Sobote.

Mapa nazvaná „Fondy EÚ v strednej a východnej Európe: Kohézia či kolízia?“ uvádza aj prípad rýchlostnej komunikácie R1 v úseku Žiar nad Hronom. Obyčania namietajú proti navrhovanej trase, ktorá má prechádzať južnými časťami mesta v blízkosti barokového parku a odseknúť mesto od Hrona.

Viac informácií:

Mapa so zlými projektami, ktoré sa uchádzajú o podporu z fondov EÚ, je zverejnená na: <http://www.bankwatch.org/billions>

Meenakshi Raman

Meenakshi Raman prešla dlhou a niekedy bolestivou cestou sociálneho aktivizmu a ochrany prírody. Teraz pôsobí vo viacerých funkciách: právna poradkyňa v organizácii CAP (Spotrebiteľská asociácia v Penangu), tajomníčka organizácie SAM (Priatelía zeme – Malajzia), riaditeľka Friends of the Earth International - medzinárodnej organizácie Priatelía Zeme.

SUN: Čo Vás inšpirovalo aby ste sa stali občianskou aktivistkou – hlavne v oblasti životného prostredia a ochrany spotrebiteľa?

CAP (Spotrebiteľská asociácia v Penangu) v spolupráci s právnickou fakultou Univerzity Malaya, kde som študovala, otvorila kurz s názvom Spotrebiteľské právo. Kurz nás viac priblížil ku CAP. Keď som prišla do CAP, uvidela som pôvodné ľudské komunity. A vtedy som začala mať rada právo, pretože som videla, aký môže mať reálne právo dosah na ľudí. CAP nás vzal do komunit v Penangu. Keď som bola mladá, mala som predstavu, že celá Malajzia - to sú mrakodrapy, rast, supermarkety a množstvo tovaru... Nevedela som o inom svete, v ktorom ľudia žili. To bol môj štartovací bod. Keď som navštívila CAP, veľmi ma inšpirovali ľudia z organizácie, ktorí vlastne žili v kancelárii. Cez deň pracovali a v noci vytiahli matrac a spali. Niektorí ako napr. Rajendran boli absolventi práva. Všetci títo ľudia, ktorí venovali život organizácii, ma inšpirovali.

SUN: Myslíte, že Vás Vaše právnické vzdelanie pripravilo na Vašu prácu?

Keď som bola študentkou, išli sme s organizáciou CAP do terénu. Vypočuli sme si príbeh chovateľa dobytká, ktorý mal malú farmu v Penangu blízko letiska. Mal certifikát pre každú kravu s menom a dátumom narodenia a videli sme, ako bol práci oddaný. V polovici vysvetľovania sa tento farmár rozplakal a povedal: „Som bezdomovcom, lebo letisko Penang sa rozširuje.“ Dali mu náhradný kus pôdy, ktorý sme navštívili. Pôda nebola dosť pevná, dobytok zaviazol v bahne a zlomil si nohy. Pozrel sa na nás, mladých študentov, a opýtal sa: „Možte nám vy právnici pomôcť?“ Do tohto momentu mi bolo do plaču, lebo som si nemyslela, že môžem niečo zmeniť. Vtedy som prvý krát pocítila: „Pozri, je tu skupina ľudí, ktorá potrebuje právnu pomoc.“ Bola to výzva a vtedy sa začala rozvíjať moja vášeň. Nechcela som byť bežný právnik pracujúci buď v súdnom alebo v súkromnej sfére. Chcela som robiť niečo iné, pomáhať chudobným.

Čo sa stalo po tom, ako ste ukončili univerzitu?

Keď som dokončila školu, spolu so spolužiačkou Rajeswari Kanniah sme založili firmu, ktorá bola v rámci CAP, prvá svojho druhu, a slúžila právu vo verejnom záujme. Firma sa venovala pomoci komunitám, ktoré nemali prístup k právnej pomoci. Tiež sme trénovali študentov práva, aby sme im ukázali, že existuje tiež iná rola právnika, a že vo svete neziskových organizácií je veľa zmysluplnej práce, ktorej sa môžu právnici venovať. Spolu s CAP som pracovala na prípadoch, ktoré boli kontroverzné. Jedným z prvých väčších prípadov bolo vysídlenie farmárov z oblasti Thean Teik v Penangu v rokoch 1982/83. Farmári dostali mesačnú výpoveď na vysťahovanie napriek tomu, že tam bývali po celé generácie. Boli tu veľké konflikty s políciou, 1 farmár bol zastrelený, ďalší zranený. Takže ľudia z CAP vrátane mňa zvykli dobehnúť kedykoľvek, keď bulldozéry prišli na farmy a stáli sme pred bulldozermi. Presadili sme do zákona, že majiteľ pozemku nemôže od domorodých obyvateľov získať vlastníctvo bez toho, aby získal od súdu rozhodnutie. Nebol to môj sólo výkon, dosiahli sme to spolu s kolegami. Najkrajšie na tom bolo pracovať s komunitou a možnosť pomôcť im.

Potom, v roku 1985, tu bol prípad Asia rare Earth (ARE). Prípad iniciovala organizácia SAM (Malajskí Priatelía Zeme). SAM bola v tom čase vedúcou organizáciou, ktorá skúmala skládkovanie rádioaktívneho odpadu. Začalo sa to v meste Papan, kde sa hľadalo miesto pre skládku. SAM to prišla preverovať a kontaktovala lokálnu komunitu. Keď sme tam prišli a začali sme prieskum, boli sme zhrôzení zistením, o čo ide. Ľudia boli vystavení malým dávkam žiarenia a leukémii. Deti mali vysokú hladinu olova v krvi. U matiek sme zistili vysoký počet nedonosení. Prevádzka fabriky bola blízko obydľí, čo spôsobovalo zdravotné problémy ich obyvateľom. A vláda túto firmu podporovala. Firma produkovala torium, ktorého polčas rozpadu je 40 miliárd rokov, čo znamená, že je schopný produkovať rádioaktívne žiarenie navždy. Bola tu úžasná skupina komunitných vedúcich. Zorganizovali pochody, založili výstavné centrá pre dedinu kde vysvetľovali, čo je radiácia, čo je alfa, beta, gama, ako to vplyva na ľudí. Mali obrovskú podporu ľudí z celého sveta, z Japonska i USA. Prišli japonskí poslanci, japonská tlač, japonskí právnici,

pretože sa jednalo o Mitsubishi – Mitsubishi Chemicals of Japan. A zakaždým, keď sa prípad prejednával na súde, stovky ľudí vytvorilo dav pred súdom. Komunita ľudí bola veľmi silná, s mnohými ženami v popredí. Museli sme kontaktovať expertov. Vďaka tomu som prišla do kontaktu s právníkmi v USA, ktorí boli veľmi nápomocní a vyhľadali experta z Univerzity J.Hopkinsa. Na základe tohto sme sa rozhodli vytvoriť Celosvetovú alianciu environmentálneho práva, čo je dnes veľké celosvetové hnutie. Bolo založené na pomoc právnikom ako my, ktorí sme mali malé firmy, právnikom, ktorí nemajú veľký aparát veľkých firiem a nemajú zdroje na najatie si renomovaných právnikov a vedcov. Táto aliancia funguje mimo územia USA a vlastní zoznam kontaktov. Kedykoľvek potrebujú ľudia či už právnickú alebo odbornú expertízu, dokážeme spoločne pohnúť vecami. Tak to začalo v roku 1992.

Čo sa stalo počas operácie Lallang v roku 1987 keď ste boli zadržaná?

V tom čase som mala len 29 rokov a vôbec som netušila, že by som mohla byť jednou zo zadržaných. Z organizácie CAP som bola zadržaná jediná, z organizácie SAM to boli dvaja. Jeden bol Harrison Ngau, ktorý robil v Sarawaku na téme lesy, druhý bol Arokiadass, ktorý sa venoval právam pracujúcich, odborom. V tom čase bol prípad ARE horúcou témou, začalo sa súdne pojednávanie. Taktiež prípad Thean Teik bol veľmi aktuálny. V samoväzbe som bola 47 dní. V deň, keď ma zadržali, 27. októbra, som normálne pracovala, no mala som telefonáty, že sú ľudia zatýkaní... niečo sa dialo. V tom čase bolo vo vzduchu rasové napätie. Týkalo sa to rasovej otázky, nesúviselo to s mimovládnyimi organizáciami, vôbec to s nami nesúviselo. Ani sme si nevedeli predstaviť, že terčom budú mimovládne organizácie.

Vyšlo najavo, že sme boli sledovaní. Uvedomila som si, že telefóny boli odpočúvané. Uvedomila som si, aké to je represívne. Neskôr som sa dozvedela, že o mne vedeli podrobnosti: do ktorej kaviarne chodím, kde spávam. Bola som otrasená touto inváziou do súkromia. Samozrejme v to ráno, keď som počula tie telefonáty, vedela som, že sa niečo deje.

O 6.30 večer som išla z kancelárie domov. Išla som s naším šéfom pre vzťahy s verejnosťou a pred kanceláriou čakali dve autá. 3 alebo 4 ženy vyšli z auta a my sme si mysleli, že sú to občania, ktorí sa prišli do organizácie na niečo sťažovať. Povedali sme im: „podte, podte, čo sa deje?“ Nato sa ma jedna z nich spýtala, či som tá a tá a potom povedala: „nasledujte ma.“ Kolega Jee Wan išiel okamžite do kancelárie a povedal to ďalšiemu kolegovi (Mr. Idrisovi), takže som aspoň vedela, že CAP to vie. Verila som, že Mr. Idris zavolá mojej rodine, čo aj urobil. Rodina ako i ostatní boli šokovaní, ale myslím, že im to otvorilo oči. Čo bolo také zlé na tom, čo som robila? Aj mne to otvorilo oči.

Nikdy to neľutujem. Bola to ako druhá univerzita. Teraz už môžem ľuďom hovoriť zo skúsenosti. Malajci sa vždy boja. Často sa ma pýtajú, či môžu urobiť to či ono. Pýtam sa ich, prečo sa boja? Najhorším scenárom som si prešla, takže ich môžem upokojiť. Bol to veľmi dôležitý moment v mojom živote. Nebolo to ľahké, nebolo to vôbec ľahké.

Zapričinil tento incident u Vás väčšiu opatrnosť v aktivitách a obrátil Vám život?

Neobrátil ma zlým smerom, ale lepším. Posilnil moje presvedčenie. Neodstrašil ma. Ak to urobili mne, môžu to urobiť aj iným. Zabudla som zmieniť ostatných, ktorí boli zadržaní – boli to vedúci komunit. Boli v predných radoch a obražovali ich druhov, životné prostredie, rodiny.

Nemali ste kontakt s nikým počas 47 dní?

Nie. Bola som v malej miestnosti. Zobrali ma na policajné oddelenie v Penangu, dali do tejto malej miestnosti, dali jednoduchý odev, nemala som povolené ani spodnú bielizeň. Nemáte nič na sebe, musíte tam sedieť a čakať na policajtov. Svetlo je veľmi slabé, takže celé dni sedíte, pozeráte do malého okienka, počúvate zvuky z vonka. Bola som tam 47 dní a vedela som, že tam môžem byť držaná 60 dní. Vedela som, že CAP sa všemožne snaží, aby ma prepustili a že tiež Priatelia Zeme na celom svete vedú kampaň za moje prepustenie. V tom čase som to nevedela, ale verila som, že sa bojujú za moje prepustenie.

Čo ste tam robili celý čas?

Je to skutočne test vašej viery. V čase keď ste akoby hlboko dole vám pomôže vaša viera. Ste tam, sedíte a nerobíte nič okrem dlhých vypočúvaní políciou. Pýtajú sa vás všetky druhy otázok. Čo ma udržovalo silnou, bola práve moja viera, pretože som sa mohla aj zlomiť. Potom ma prepustili a dokonca ani neviem, prečo som tam bola. Žiadna stopa.

Súdny prípad ARE bol úspešný. Keď ma prepustili, pokračovali sme s prípadom a v roku 1990 sme zvíťazili. Dosiahli sme zavretie fabriky. Potom nasledovalo odvolanie na najvyšší súd a prehrali sme. Neboli sme z toho nadšení, ale pretože tu bol veľký medzinárodný tlak a bol tu dokonca bojkot výrobkov Mitsubischi, závod odišiel do Číny.

Pokračovali sme a prišli iné prípady. V roku 1995 to bol prípad KERPAN a v tom istom čase aj boj „Penang Hill“ v spolupráci s CAP a SAM. Boli to úžasné dni. Kerpanský prípad – to bolo tiež veľmi vzrušujúce obdobie. Komunita bola krásna ako i spôsob akým sa organizovali a akým sa dávali dokopy. Boli vlastníčkmi pôdy a jednu z prvých otázok, čo sa ma opýtali, bolo: Máme právo protestovať? Povedala som: Ste vlastníci pôdy, nie squateri. Máte práva. Môžete protestovať, ak cítite, že nechcete byť súčasťou tohto projektu. A tak sa začal prípad KERPAN. Prvá akvizícia (získanie pôdy) bola zrušená. Prípad 2. akvizície sa konal na inom súde. Prehrali sme a odvolali sme sa, prípad pokračoval a nakoniec sme dosiahli kompenzáciu pre farmárov, čo bolo v porovnaní s tým, keby sme neboli bojovali, veľmi dobré. Mali aspoň vysokú kompenzáciu, vyššiu ako by mal hocktorý farmár. V tomto zmysle to bol úspech.

Potom tu bol samozrejme prípad Bakun, častý typ prípadu, keď sa jedná o ťažbu a domorodú komunitu.

Bolo vidieť, že prípadom s verejným záujmom nebolo konca. Keď bola urobená EIA (Hodnotenie vplyvu na životné prostredie), náš tím právnikov napadol firmu DOE. DOE (Ekran Holding) mal zákaz pokračovať v činnosti. Bakun sa stal horúcou témou a veľkým bojom. Dali sme prípad na súd v Sarawaku, išli sme na najvyšší súd a vyhrali sme. Potom sme na odvolacom súde prehrali a tak sme preniesli boj na Sarawak. Rozhodnutie, ktorým by vláda Sarawaku získala pozemky, bolo odložené. A keďže sme nemohli ísť na Sarawak, asistovali sme tamjším právnikom.

Kedy ste začali byť aktívna na medzinárodnej scéne?

Ako som už skôr povedala, začala som pôsobiť v celosvetovej aliancii environmentálneho práva. V rámci toho som mala veľa medzinárodných aktivít, tiež som bola aktívna v protestoch proti WTO na zasadani v Seattli až po zasadnutie v Cancune. Angažovala som sa v týchto sociálnych a trhových otázkach, pretože sme v CAP a SAM zistili, že naša ekonomia je formovaná zahraničnými inštitúciami ako je WTO.

Aj vo fungovaní Svetovej banky, v jej presadzovaní plantáží, ťažobných projektov, projektov priehrad, je medzinárodný aspekt.

Nadnárodné korporácie sú veľmi silné a operujú na celom svete. Pokým neexistuje medzinárodná aliancia, ktorá by im čelila, budú sa premiestňovať z jednej krajiny do druhej, vždy tam, kde sú najmenej prísne zákony. V roku 2004 som prijala miesto riaditeľky Friends of the Earth International (Priatelia Zeme), pozícia je na dva roky. Odtedy som sa stala ešte viac zodpovedná za činnosť Priateľov Zeme. Je to medzinárodná organizácia sídliaca v 70 krajinách. Zaujímavé na organizácii je, že je to veľmi demokratická organizácia a máme kampane, ktoré spúšťame spolu medzinárodne, pracujeme na spoločných témach, podporujeme sa navzájom. Keď Friends of the Earth International podporuje prácu, ktorú robíme na Sarawaku proti odlesňovaniu, nastávajú zmeny. Celosvetovo máme okolo milión členov. Jedna z pekných vecí na tejto práci je, že môžem robiť na lokálnej úrovni a zároveň na medzinárodnej, takže som jednou z tých ľudí, ktorí majú veľký rozsah aktivít a nenudia sa.

A čo Vaša práca na Penangu (v Malajzii) týkajúca sa napr. projektu PORR (výstavba cesty škodiacej životnému prostrediu a komunitám)?

Stále bojujeme a čakáme na EIA. Spustili sme program Občania za verejnú dopravu. Je to skutočná alternatíva k PORR, žiadame, aby sa systém verejnej dopravy zlepšil.

Robíme tiež kampaň Zero Waste – Nula odpadov ako alternatívu k spaľovniam, ako zmenu spôsobov smerom od spoločnosti, ktorá iba produkuje odpad. Robíme na téme trvalo udržateľného poľnohospodárstva ako alternatíva ku genetickému inžinierstvu. Propagujeme množstvo nových zaujímavých tém, takže sa vždy učím. V tom zmysle je to pre mňa obohacujúce. Vždy existujú alternatívy. Hovorí sa, že organizácie CAP a SAM sú vždy proti všetkému, ale nie je to pravda. Sme za ľudí, za životné prostredie, za lepšie prístupy. Je to len o tom, že naše hlasy nepočuť, priemysel má vždy väčší hlas, silu a svaly a my sme koniec koncov len malí ľudia.

Kde sa vidíte o desať rokov?

To, čo by som naozaj chcela robiť v tej dobe, je venovať sa rozvoju ďalších ľudí aby pokračovali v tejto práci. Myslím, že to je práve to, do čoho budeme dávať energiu. Či už je to vo Friends of the Earth International alebo v CAP alebo SAM.

Ako viete, čo sa týka súčasných plátov, NGO neplatia príliš veľa. Je to večný problém, no aj napriek tomu je to výzva, takže organizácie ako je aj naša musia ostať samými sebou. Spravili sme, čo sme mali, ale potrebujeme vychovať novú generáciu. Je pred nami ešte veľa práce.

Ako ovplyvnila táto vaša obetavosť váš súkromný život?

Nikdy som nechcela mať rodinu alebo deti. Možno práve preto, že som vedela akým veľkým záväzkom je moja práca a tiež preto, že príviesť deti na takýto svet nepovažujem za takú dobrú myšlienku, keďže viem to, čo viem. Ovplyvnilo to celý môj osobný život. Cestu, po ktorej ideme, si vyberáme sami. Záleží na tom, ako vidíme svoj život. Nie je to o tom, že to je len čisto práca a žiadne vzrušenie, naša práca je strašne vzrušujúca. Samozrejme, relax je dôležitý. Ja žijem pri mori, načúvam jeho zvukom, počúvam hudbu, čítam knihy, mám fantastických priateľov, mám aj iný život... Čo mám na tom rada, že idem spať bez toho, že by som sa vypla (odlúčila od toho). Pretože niektorí z nás necítia v živote spokojnosť. Môžete mať všetky príjmy sveta a neprinesie Vám to šťastie. Idem do postele s naplneným srdcom a som šťastná, spokojná že existuje zmysel života a že som ho našla.

Odstránenie vodného kameňa z WC

Zo záchodovej misy odstránime usadený vodný kameň pomocou octu, ktorý do nej na noc nalejeme. Na miesta, odkiaľ ocot steká použijeme octovú čistiacu masku (ocot zmiešaný s múkou). Ráno odstránime usadeninu najprv kefou a následne spláchneme vodou.

Nerezové batérie

Nerezové vodovodné batérie vyčistíme vodou s prídavkom octu a saponátu. Potrieme, necháme chvíľu pôsobiť, opláchneme a vytrieme do sucha.

Porcelánový riad

Porcelánový riad vyčistíme ľahko. Do primerane veľkého smaltovaného hrnca nalejeme vodu a prispypeme kryštalickú sódu na pranie. Po zahriatí naložíme riad určený na čistenie. Po asi 3-5 min. riad vyberieme a opláchneme. Je ako nový. Pri väčšom znečistení necháme vo vode dlhšie.

Zamastené obkladačky

Zamastené obkladačky sa dobre čistia, keď tuk na nich na chvíľu zahrejeme prúdom teplého vzduchu z fénu alebo teplovzdušnej pištole. Tuk sa rozpustí a ľahko sa dá zotrieť handričkou namočenou v saponáte.

Smaltovaný riad

Smaltovaný riad jednoducho vyčistíme zmesou z jedlej soli a vody. Potrieme ňou zašpinené miesta, riad umyjeme teplou vodou a potom opláchneme studenou.

Koreninová zálievka na šalát

2 PL oleja, 50 ml vody, 2 PL koreninových vňatí.

Prísady zmixujeme. Časť vňatí môžeme nadrobno nakrájať a primiešať do zálievky po zmixovaní.

Vhodné rastliny: petržlen, bazalka, šalvia, rozmarín, kôpor, púpava, cesnak medvedí, chren, cesnačka lekárska, potočnica lekárska a pod.

Šalát zo špenátu so štiavom

200 g mladých lístkov špenátu, 50 g listov štiavu, 50 g sójovej majonézy

Listy nadrobno nakrájame a zmiešame s majonézou. Obmena: môžeme pridať cibuľu alebo cesnak medvedí. Časť špenátu môžeme nahradiť inou jarnou zeleninou (napr. reďkvička, kaleráb) alebo mladými šalátovými rastlinami a pod.

Sirup z bazových kvetov

10 súkvetí bazy čiernej, 1 l vody, 1 kg medu, šťava z 3 citrónov

Súkvetia umyjeme, zbavíme stoniek, vsypeme do vriacej vody a necháme cez noc vylúhovať. Na druhý deň výluh scedíme cez utierku, kvety dobre vylisujeme, pridáme med, výluh zahrejeme do varu, plníme do fľaš alebo pohárov až po uzáver a vzduchotesne uzavrieme.

Šalát z koreňovej zeleniny s planými rastlinami

300 g zmesi koreňovej zeleniny (mrkva, zeler, petržlen, príp. cvikla), 1-2 šálky nakrájaných planých rastlín, 50 ml zálievky (olej – voda - jablčný ocot) alebo sójovej majonézy.

Koreňovú zeleninu nakrájame a udusíme v troche vody. Vývar zlejeme do misky, urobíme z neho zálievku alebo majonézu a všetky suroviny spolu zmiešame. Vhodné rastliny: skorocel, ďatelina, loboda, sedmokráska, púpava a pod.

Púpavový šalát s rajčinami

2-3 šálky úplne mladých lístkov púpavy, 3-4 rajčiny, 2 menšie cibule, 50 ml koreninovej zálievky z bazalky a petržlenu.

Opláchneme púpavové listy a nakrájame ich nadrobno, zmiešame s nakrájanými rajčinami a cibuľou, primiešame zálievku a necháme chvíľu stáť.

Prírodná kozmetika

Rastliny, ktoré sú využívané v kozmetike, sú väčšinou liečivé rastliny. Je však možné používať i niektoré druhy ovocia a zeleniny. Rastliny môžu rásť divo alebo byť pestované, v čerstvom alebo sušenom stave, no vždy iba rastliny, ktoré spoľahlivo poznáme a sú v dobrom zdravotnom stave.

Pri starostlivosti o pleť používame nálevy (väčšinou 1 lyžica usušenej drogy na 2dl vody), pleťové masky, pleťové vody. Nálevy sa používajú i vo vlasovej kozmetike (příhľava dvojdomá).

Pleťovú vodu si môžeme pripraviť napr. z 1 dielu výluhu alebo šťavy z akejkoľvek bylinky a z 1 dielu 20% liehu. Šťavu z tekvice, uhorky, mrkvy používame na zapálenú a starnúcu pleť; paradajkovú šťavu, ktorá má upokojujúce účinky, na ochabnutú pleť. Materina dúška je vhodná na zápalové procesy a stiahnutie pokožky, nechtík lekársky na prerušenie pokožky a kvety bazy čiernej na uhrovitú pleť.

Pleťová voda zo skorocelu kopijovitého:

10g sušených alebo 30g čerstvých listov skorocelu, 1dl vriacej vody

Skorocel vložíme do nádoby a prelejeme ho vriacou vodou. Necháme asi pol hodiny vylúhovať. Potom scedíme a zmiešame s rovnakým množstvom 20% čistého liehu. Pleťová voda zo skorocelu je vhodná pre nečistú pleť so zápalovými procesmi (akné).

Na **pleťovú masku** sa používajú rovnaké bylinky ako na pleťovú vodu. Masku nechávame pôsobiť 13-30 minút na dobre vyčistenej pleti a v úplnom pokoji. Vhodná je napríklad jahodová dreň zmiešaná s vareným zemiakom a trochou mlieka. Používajú sa aj listy boráku lekárskeho zmiešané s trochou múky alebo maska zo surovej postrúhanej mrkvy premiešanej s trochou olivového oleja. Na podráždenú pokožku okolo očí alebo na pálenie očí priaznivo pôsobí šalátová uhorka alebo čajové vrecúška (uvaríte si akýkoľvek čaj – zelený alebo čierny, vrecúško vyberiete, necháte ho mierne vychladnúť a potom ho priložíte na oči).

Bylinkové obklady možno pripraviť prakticky zo všetkých liečivých bylín. Pripravíme ich z 2 lyžíc sušených bylín, 1/2 litra vody. Byliny zalejeme vriacou vodou a lúhujeme 10 až 15 minút. Scedíme a pritom dôkladne vytlačíme. Plátenný alebo bavlnený obrúsok namočíme v teplom zápore a priložíme na vyčistenú pokožku. Necháme pôsobiť 5 až 15 minút. Bylinky na nečistú a mastnú pleť – arnika, lipa, ľubovník, materina dúška, tymian, myší chvost, nechtík, praslička, rumanček, sedmokráska, šalvia. Bylinky na ochabnutú pleť s rozšírenými pórmami - brezové listy, chmeľ, materina dúška, tymian, praslička. Bylinky na unavenú, zle prerušenú pleť - brečtan, materina dúška, tymian, nevädza, praslička, rozmarín. Bylinky na suchú a citlivú pleť - levanduľa, lipa, nechtík, rumanček, ruža.

Vo **vlasovej kozmetike** sa používajú nálevy hlavne z rumančeka kamilkového, šalvie lekárskej alebo lúčnej, príhľavy dvojdomej alebo malej, rebríčka obyčajného, prvosienny jarnej alebo vyššej, chmeľových šišťic,...

Pri pocitoch únavy, či už telesnej alebo duševnej, môžeme používať osviežujúce kúpele, ktoré si pripravíme ako nálev v päť litrovej nádobe, ktorú si zlejeme do vane a doplníme teplou vodou. Najúčinnnejšie sú dávky bylín od 200g do 1kg podľa množstva vody v kúpeli.

Povzbudivé účinky v **kúpeli** majú kvety bazy čiernej, osviežujúci vplyv má rozmarín lekárske, medovka lekárska posilňuje, rumanček kamilkový a skorocel kopijovitý alebo väčší majú protizápalový účinok, ľubovník bodkovaný a list brezy previsnutej alebo plstnatej majú regeneračný účinok, chmeľové šišťice dobre pôsobia na ochabnutú pokožku, kôpor a levanduľa upokojujú a feniklové listy a plody pokožku prekrvujú. Mäta pieporná utišuje a osviežuje, šalvia a yzop lekárske taktiež osviežujú a tiež pôsobia proti poteniu. Valeriána lekárska pôsobí pri nespavosti a nervozite, tymian pri chorobách dýchacích ciest.

Kúpele z bylín používame raz až dvakrát za týždeň a môžeme v nich zostať až 20 minút. Kúpeľ by mal mať približne teplotu ľudského tela (37°C). Je možné používať kúpeľ na celé telo alebo na jeho časti.

Príklady zmesí:

1. kvet lipy, kvet materinej dúšky (dohromady 300-400g)
2. medovka lekárska a mäta pieporná po 100g s kvetom lipy do 50g
3. kvet bazy čiernej 100g a mäty piepornej 100g
4. po 75g šalvie, rumančeka, rozmarínu, ...

Pripravil: Branislav Moňok

Zdroje:

http://bylinky.biz/bylinkaren_kozmetika.htm

<http://www.evrina.sk>

<http://olwen.host.sk/bylinky>

<http://bylinky.kvalitne.cz/>

Podlech D, Liečivé rastliny, Vydavateľstvo Slovart

V našej obci je podľa Všeobecne záväzného nariadenia obce o nakladaní s komunálnymi odpadmi a drobnými stavebnými odpadmi zakázané spaľovať odpady na záhradách, ako aj ukladať ich na čiernych skládkach. Aj napriek tomuto zákazu moji susedia odpady pália. Rovnako narastajú množstvá odpadov na čiernych skládkach. Kto má kontrolovať dodržiavanie týchto zákonov? Komu a ako môžem nahlásiť takéto protiprávne konanie? Mám právo dozvedieť sa, ako sa vo veci konalo?

Dodržiavanie VZN kontroluje obec / mesto - hlavný kontrolór obce / mesta, poslanci obecného / mestského zastupiteľstva, mestská / obecná polícia, pracovníci úseku ŽP mestského / obecného úradu (vždy, ale záleží na tom, kto je ako kontrolný orgán napísaný v záverečnom ustanovení príslušného VZN).

Jedná sa o priestupok a pokuta môže byť udelená fyzickej osobe do výšky 5.000,- Sk.

Sťažnosť o porušovaní VZN, ale aj sťažnosť na akékoľvek konanie, ktoré poškodzuje sťažovateľa alebo sťažnosť na protiprávne konanie, môže sťažovateľ podať na akýkoľvek orgán verejnej správy, ktorý takú sťažnosť musí prijať. Ak orgán, ktorý sťažnosť prijal, nie je príslušný na vybavenie sťažnosti, musí ju bezodkladne postúpiť na príslušný orgán a musí o tom informovať aj sťažovateľa.

Sťažnosť sa môže podať:

- ústne. Pokiaľ sa sťažnosť nedá vybaviť ihneď pri jej podaní, orgán, ktorý sťažnosť prijíma musí vyhotoviť záznam, ktorý sťažovateľovi predloží na prečítanie a podpis. Na požiadanie sťažovateľa mu musí príslušný orgán vydať rovnopis záznamu.

- písomne. V takom prípade je potrebné nechať si potvrdiť kópiu sťažnosti u úradníka (dátum prevzatia a podpis), ktorému sa sťažnosť odovzdáva alebo v podateľni úradu orgánu.

Príslušný orgán musí sťažnosť prešetriť.

Lehota vybavenia sťažnosti je do 30 dní. V odôvodnených prípadoch sa doba vybavenia môže predĺžiť až na 90 dní. Sťažovateľ (ako aj ostatní účastníci konania) však musí byť upovedomený o zmene termínu a aj o dôvodoch predĺženia tejto lehoty.

Sťažovateľ musí byť upovedomený o výsledkoch prešetrenia sťažnosti. Ak bola sťažnosť opodstatnená, musia byť v oznámení uvedené aj nápravné opatrenia, ktoré boli prijaté alebo vykonané na odstránenie zistených nedostatkov.

Pri ústnej sťažnosti, ktorá bola vybavená ihneď pri jej podaní, sa písomne oznámenie nerobí.

Orgán verejnej správy, ktorý sťažnosť vybavoval, je povinný kontrolovať, či sa prijaté opatrenia na odstránenie nedostatkov plnia.

Sťažnosť sa môže podať aj anonymne alebo môže sťažovateľ požiadať, aby sa jeho totožnosť utajila. Druhé riešenie je lepšie, pretože orgán musí sťažovateľovi poslať oznámenie o výsledku prešetrenia...

V prípade, že pracovník, ktorému bola sťažnosť doručená, nekoná vo veci podanej sťažnosti, je potrebné sa obrátiť na jeho nadriadeného alebo sťažnosť postúpiť nadriadenému orgánu verejnej správy (v prípade obecného / mestského úradu to je príslušný obvodný úrad ŽP alebo krajský úrad ŽP alebo Slovenskú inšpekciu ŽP).

Branislav Moňok

Priateľov Zeme - SPZ finančne podporili:

Ambassade van het

Koninkrijk der Nederlanden

Veľvyslanectvo Holandského kráľovstva

SCHWEIZERISCHE BOTSCHAFT
AMBASSADE DE SUISSE
AMBASCIATA DI SVIZZERA
AMBASSATA SVIZRA

Veľvyslanectvo Švajčiarska

ekoPolis
n a d á c i a

Za podporu ďakujeme firme Microsoft Slovakia, firme Macrofer, www.dobreknihy.com, firme BB Expo

Mišo Činčár, Monika Bortáková, Lenka Rusnáková, Ján Vozár, Daniel Vasil, Janka Gajdošová, Lucy Žilková, Katka Bódiová, Alis Bajúsová, Stanka Sekretárová, Vlada Sobolová, Vlada Laššáková, Marián Ontkoc, Laco Bíro, Maja Matláková, Vlado Michalovič, Martin Bobák, Lucia Ukropová, Marek Prypoň, Veronika Vávrová, Ivona Sandtnerová, Mirka Čerepová, Janka Ilucová, Ľubomír Bogda, Dominika, Roman Valentík a ďalší

Ďakujeme Vám